

10 kap.

PADOMJU SOCIĀLISTISKO
REPUBLIKU SAVIENĪBAS

KONSTITŪCIJA

(PAMATLIKUMS)

PADOMJU SOCIĀLISTISKO
REPUBLIKU SAVIENĪBAS
KONSTITŪCIJA
(PAMATLIKUMS)

*Pieņemta PSRS deviņā sasaukuma
Augstākās Padomes ārkārtējā, septītajā sesijā
1977. gada 7. oktobrī*

IZDEVNIECIBA «LIESMA»
RĪGA 1977

КОНСТИТУЦИЯ
(Основной Закон)
СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

Издательство «Лиезма» Рига 1977
На латышском языке

Lielā Oktobra sociālistiskā revolūcija, ko izdarīja Krievijas strādnieki un zemnieki Komunistiskās partijas vadībā ar V. I. Ļeņinu priekšgalā, gāza kapitālistu un muižnieku varu, sarāva apspiestības važas, nodibināja proletariāta diktatūru un radīja Padomju valsti — jauna tipa valsti, revolucionāro iekarojumu aizstāvēšanas un sociālisma un komunisma celtniecības galveno ieroci. Sākās pasaulvēsturisks cilvēces pavērsiens no kapitālisma uz sociālismu.

Izcīnījusi uzvaru pilsoņu karā, atvairījusi imperiālistisko intervenci, Padomju vara realizēja visdziļākos sociāli ekonomiskos pārveidojumus, uz visiem laikiem likvidēja iespēju cilvēkam ekspluatēt cilvēku, likvidēja šķiru antagonismu un nacionālo naidu. Padomju republiku apvienošanās Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā palielināja PSRS tautu spēkus un iespējas sociālisma celtniecībā. Nostiprinājās ražošanas līdzekļu sabiedriskais īpašums, patiesa demokrātija darbaļaužu masām. Pirmo reizi cilvēces vēsturē tika izveidota sociālistiskā sabiedrība.

Par spilgtu sociālisma spēka izpausmi kļuva padomju tautas un tās Bruņoto Spēku mūžam dzīvais varoņdarbs, izcīnot vēsturisko uzvaru Lielajā Tēvijas karā. Šī uzvara nostiprināja PSRS autoritāti un starptautiskās pozīcijas, pavēra jaunas labvēlīgas iespējas sociālisma, nacionālās atbrīvošanās, demokrātijas un miera spēku augsmei visā pasaulē.

Turpinādami jauncelsmes darbu, Padomju Savienības darbaļaudis nodrošinājuši strauju un vispusīgu savas valsts attīstību, sociālistiskās iekārtas pilnveidošanos. Nostiprinājusies strādnieku šķiras, kolhozu zemniecības un tautas inteliģences savienība, PSRS nāciju un tautību draudzība. Padomju sabiedrībā, kuras vadošais spēks ir strādnieku šķira, panākta sociāli politiskā un idejiskā vienotība. Izpildījusi proletariāta diktatūras uzdevumus, Padomju valsts kļuva par visas tautas valsti. Palielinājusies Komunistiskās partijas — visas tautas avangarda — vadošā loma.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā uzcelta attīstīta sociālistiskā sabiedrība. Šajā laikposmā, kad sociālisms attīstās uz saviem pamatiem, arvien pilnīgāk atrisās jaunās iekārtas radošie spēki un atklājas sociālistiskā dzīves veida priekšrocības, darbaļaudis arvien plašāk saņem lielo revolucionāro iekarojumu augļus.

Tā ir sabiedrība, kurā radīti varenī ražotājspēki, progresīva zinātne un kultūra un kurā pastāvīgi pieaug tautas labklājība un veidojas arvien labvēlīgāki apstākļi personības vispusīgai attīstībai.

Tā ir sociālistisko sabiedrisko attiecību pilnbrieduma sabiedrība, kurā uz visu šķiru un sociālo slāņu tuvināšanās, visu nāciju un tautību juridiskas un faktiskas vienlīdzības un brālīgas sadarbības pamata izveidojusies jauna vēsturiska cilvēku kopība — padomju tauta.

Tā ir darbaļaužu — patriotu un internacionālistu — augstas organizētības, augsta idejiskuma un apzinīguma sabiedrība.

Tā ir sabiedrība, kuras dzīves likums ir visu rūpes par ikviena cilvēka labklājību un katra cilvēka rūpes par visu labklājību.

Tā ir patiesas demokrātijas sabiedrība, kuras politiskā sistēma nodrošina visu sabiedrības lietu efektīvu pārvaldīšanu, darbaļaužu arvien aktīvāku piedalīšanos valsts dzīvē, pilsoņu reālo tiesību un brīvību savienošanu ar viņu pienākumiem un atbildību pret sabiedrību.

Attīstīta sociālistiskā sabiedrība ir likumsakarīgs posms ceļā uz komunismu.

Padomju valsts augstākais mērķis ir uzcelt bezšķiru komunistisko sabiedrību, kurā attīstīsies sabiedriskā komunistiskā pašpārvalde. Sociālistiskās visas tautas

valsts galvenie uzdevumi ir komunisma materiāli tehniskās bāzes radīšana, sociālistisko sabiedrisko attiecību pilnveidošana un to pārveidošana komunistiskās attiecībās, komunistiskās sabiedrības cilvēka audzināšana, darbaļaužu materiālās labklājības un kultūras līmeņa paaugstināšana, valsts drošības nodrošināšana, miera nostiprināšanas un starptautiskās sadarbības attīstības veicināšana.

Padomju tauta,

vadīdamās pēc zinātniskā komunisma idejām un palikdama uzticīga savām revolucionārajām tradīcijām, balstīdamās uz sociālisma lielajiem sociāli ekonomiskajiem un politiskajiem iekarojumiem,

tiekdams tālāk attīstīt sociālistisko demokrātiju, ievērodama PSRS kā pasaules sociālisma sistēmas sastāvdaļas starptautisko stāvokli un apzinādamās savu internacionālo atbildību,

saglabādama 1918. gada pirmās padomju Konstitūcijas, 1924. gada PSRS Konstitūcijas un 1936. gada PSRS Konstitūcijas ideju un principu pēctecību,

nostiprina PSRS sabiedriskās iekārtas un politikas pamatus, nosaka pilsoņu tiesības, brīvības un pienākumus, sociālistiskās visas tautas valsts organizācijas principus un mērķus un pasludina tos šajā Konstitūcijā.

I. PSRS SABIEDRISKĀS IEKĀRTAS UN POLITIKAS PAMATI

1. nodaļa. POLITISKĀ SISTĒMA

1. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienība ir sociālistiska visas tautas valsts, kas pauž strādnieku, zemnieku un intelligences, visu valsts nāciju un tautību darbaļaužu gribu un intereses.

2. pants. Visa vara Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā pieder tautai.

Tauta realizē valsts varu ar tautas deputātu Padomju starpniecību; tās ir PSRS politiskais pamats.

Visi citi valsts orgāni ir pakļauti tautas deputātu Padomju kontrolei un atbildīgi tām.

3. pants. Padomju valsts organizācija un darbība pamatojas uz demokrātiskā centrālisma principu: visi valsts varas orgāni no zemākajiem līdz augstākajiem tiek ievēlēti, tie ir atbildīgi tautai, augstāko orgānu lēmumi ir obligāti zemākajiem. Demokrātiskais centrālisms vienoto vadību savieno ar vietējo iniciatīvu un radošo aktivitāti, ar katra valsts orgāna un katras amatpersonas atbildību par uzticēto darbu.

4. pants. Padomju valsts un visi tās orgāni darbojas uz sociālistiskās likumības pamata, nodrošina tiesiskās kārtības, sabiedrības interešu un pilsoņu tiesību un brīvību aizsardzību.

Valsts un sabiedriskajām organizācijām un amatpersonām jāievēro PSRS Konstitūcija un padomju likumi.

5. pants. Svarīgākos valsts dzīves jautājumus izvirza visas tautas apspriešanai, kā arī nodod visas tautas nobalsošanai (referendumam).

6. pants. Padomju sabiedrības vadošais un virzošais spēks, tās politiskās sistēmas, valsts un sabiedrisko organizāciju kodols ir Padomju Savienības Komunistiskā partija. PSKP pastāv tautas interesēs un kalpo tautai.

Ar marksisma-ļeņinisma mācību bruņota, Komunistiskā partija nosaka sabiedrības attīstības ģenerālo perspektīvu, PSRS iekšpolitikas un ārpolitikas līniju, vada padomju tautas lielo jauncelsmes darbu, piešķir plānveidīgu, zinātniski pamatotu raksturu tās cīņai par komunisma uzvaru.

Visas partijas organizācijas darbojas PSRS Konstitūcijas ietvaros.

7. pants. Arodbiedrības, Vissavienības Ļeņina Komunistiskā Jaunatnes Savienība, kooperatīvās un citas sabiedriskās organizācijas saskaņā ar statūtos noteiktajiem uzdevumiem piedalās valsts un sabiedrības lietu pārvaldīšanā, politisko, saimniecisko, sociālo un kultūras jautājumu izlemšanā.

8. pants. Darba kolektīvi piedalās valsts un sabiedrības lietu apspriešanā un izlemšanā, ražošanas un sociālās attīstības plānošanā, kadru sagatavošanā un izvietojumā, piedalās uzņēmumu un iestāžu pārvaldīšanas, darba un sadzīves apstākļu uzlabošanas, tāpat ražošanas attīstīšanai, kā arī sociālajiem un kultūras pasākumiem un materiālajai stimulēšanai paredzēto līdzekļu izlietošanas jautājumu apspriešanā un izlemšanā.

Darba kolektīvi attīsta sociālistisko sacensību, veicina labāko darba metožu izplatīšanos un darba disciplīnas nostiprināšanos, audzina savus locekļus komunistiskās tikumības garā, rūpējas par viņu politiskā apzinīguma, kultūras un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanos.

9. pants. Padomju sabiedrības politiskās sistēmas attīstības pamatvirziens ir tālāka sociālistiskās demokrātijas izvēšana: arvien plašāka pilsoņu piedalīšanās valsts un sabiedrības lietu pārvaldīšanā, valsts aparāta pilnveidošana, sabiedrisko organizāciju aktivitātes palielināšana, tautas kontroles pastiprināšana, valsts un sabiedrības dzīves tiesiskā pamata nostiprināšana, atklātuma paplašināšana, pastāvīga sabiedriskās domas ievērošana.

2. nodaļa. EKONOMISKĀ SISTĒMA

10. pants. PSRS ekonomiskās sistēmas pamatā ir ražošanas līdzekļu sociālistiskais īpašums valsts (visas tautas) un kolhozu-kooperatīvu īpašuma veidā.

Sociālistiskais īpašums ir arī arodbiedrību un citu sabiedrisko organizāciju manta, kas tām nepieciešama statūtos noteikto uzdevumu veikšanai.

Valsts aizsargā sociālistisko īpašumu un rada apstākļus tā vairošanai.

Neviens nav tiesīgs izmantot sociālistisko īpašumu personiskas iedzīvošanās nolūkā un citos savtīgos nolūkos.

11. pants. Valsts īpašums — visas padomju tautas kopīga manta — ir galvenais sociālistiskā īpašuma veids.

Zeme, tās dzīles, ūdeņi un meži ir vienīgi valsts īpašumā. Valstij pieder ražošanas pamatlīdzekļi rūpniecībā, celtniecībā un lauksaimniecībā, transporta un sakaru līdzekļi, bankas, valsts organizēto tirdzniecības, komunālo un citu uzņēmumu manta, dzīvokļu pamatfonds pilsētās, kā arī cita manta, kas nepieciešama valsts uzdevumu veikšanai.

12. pants. Kolhozu un citu kooperatīvo organizāciju un to apvienību īpašumā ir ražošanas līdzekļi un cita manta, kas tiem nepieciešama statūtos noteikto uzdevumu veikšanai.

Kolhozu aizņemto zemi tiem nodod bezmaksas un beztermiņa lietošanā.

Valsts veicina kolhozu-kooperatīvu īpašuma attīstību un tuvināšanos valsts īpašumam.

Kolhoziem, kā arī citiem zemes lietotājiem ir pienākums zemi efektīvi izmantot, saudzīgi izturēties pret to un paaugstināt tās auglību.

13. pants. PSRS pilsoņu personiskā īpašuma pamats ir darba ienākumi. Personiskajā īpašumā var būt iedzīves, personiskā lietojuma, ērtību un mājas palīgsaimniecības priekšmeti, dzīvojamā māja un darba ietaupījumi. Pilsoņu personisko īpašumu un tā mantošanas tiesības sargā valsts.

Pilsoņu lietošanā var būt zemes gabali, ko likumā noteiktajā kārtībā piešķir palīgsaimniecībai (ieskaitot lopu un putnu turēšanu), augļu dārziem un sakņu dārziem, kā arī individuālajai dzīvokļu celtniecībai. Pilsoņiem racionāli jāizmanto viņiem piešķirtie zemes gabali. Valsts un kolhozi sniedz pilsoņiem atbalstu palīgsaimniecībā.

Mantu, kas ir pilsoņu personiskajā īpašumā vai lietošanā, nedrīkst izlietot bezstrādes ienākumu gūšanai vai izlietot, kaitējot sabiedrības interesēm.

14. pants. Sabiedrības bagātības palielināšanās, tautas un katra padomju cilvēka labklājības celšanās avots ir padomju cilvēku darbs, kas brīvs no ekspluatācijas.

Saskaņā ar sociālisma principu «No katra pēc viņa spējām, katram — pēc viņa darba» valsts kontrolē darba un patēriņa mēru. Tā noteic ar nodokļiem apliekamo ienākumu nodokļa apmēru.

Sabiedriski derīgais darbs un tā rezultāti nosaka cilvēka stāvokli sabiedrībā. Valsts, savienodama materiālos un morālos stimulus un atbalstīdama novatorismu un radošu attieksmi pret darbu, veicina to, ka darbs kļūst par katra padomju cilvēka pirmo dzīves nepieciešamību.

15. pants. Sabiedriskās ražošanas augstākais mērķis sociālismā ir cilvēku augsto materiālo un garīgo vajadzību maksimāli pilnīga apmierināšana.

Balstīdamās uz darbaļaužu radošo aktivitāti, sociālistisko sacensību un zinātnes un tehnikas progresu sasniegumiem, pilnveidodama ekonomikas vadīšanas formas un metodes, valsts nodrošina darba ražīguma celšanos, ražošanas efektivitātes un darba kvalitātes paaugstināšanos, dinamisku, plānveidīgu un proporcionālu tautas saimniecības attīstību.

16. pants. PSRS ekonomika ir vienots tautsaimnieciskais komplekss, kas aptver visus sabiedriskās ražošanas, sadales un maiņas posmus valsts teritorijā.

Ekonomika tiek vadīta, pamatojoties uz ekonomiskās un sociālās attīstības valsts plāniem, ievērojot nozaru un teritoriālo principu un savienojot centralizēto vadību ar uzņēmumu, apvienību un citu organizāciju saimniecisko patstāvību un iniciatīvu. Šai darbā aktīvi izmanto

saimniecisko aprēķinu, peļņu, pašizmaksu un citas ekonomiskās sviras un stimulus.

17. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā saskaņā ar likumu pieļauj individuālo darbu māj-rūpalos un mājamatniecībā, lauksaimniecībā un sadzīves pakalpojumu sfērā, kā arī citos nodarbošanās veidos, kuri pamatojas tikai uz pilsoņu un viņu ģimenes locekļu personisko darbu. Valsts regulē individuālo darbu, nodrošinādama tā izmantošanu sabiedrības interesēs.

18. pants. Tagadējās paaudzes un nākamā paaudžu interesēs Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā veic nepieciešamos pasākumus zemes un tās dziļu, ūdens resursu, augu un dzīvnieku valsts aizsardzībai un zinātniski pamatotai, racionālai izmantošanai, gaisa un ūdens tīrības saglabāšanai, dabas bagātību atjaunošanās nodrošināšanai un cilvēka apkārtējās vides uzlabošanai.

3. nodaļa. SOCIĀLĀ ATTĪSTĪBA UN KULTŪRA

19. pants. PSRS sociālais pamats ir strādnieku, zemnieku un inteligences nesatricināmā savienība.

Valsts sekmē sabiedrības sociālā viendabīguma pastiprināšanos — šķirisko atšķirību, pilsētas un lauku, garīgā un fiziskā darba būtisko atšķirību izzušanu, visu PSRS nāciju un tautību vispusīgu attīstību un tuvināšanos.

20. pants. Saskaņā ar komunisma ideālu «Ikvienu indivīda brīva attīstība ir visu indivīdu brīvas attīstības nosacījums» valsts sprauž sev par mērķi paplašināt reālās iespējas pilsoņiem likt lietā savus radošos spēkus, spējas un dotības, vispusīgi attīstīt personību.

21. pants. Valsts rūpējas par darba apstākļu uzlabošanu un darba aizsardzību, par tā zinātnisko organizāciju, par smagā fiziskā darba sašaurināšanu un turpmāku pilnīgu likvidēšanu, kompleksi mehanizējot un automatizējot ražošanas procesus visās tautas saimniecības nozarēs.

22. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savie-

nībā konsekventi īsteno programmu, kura paredz pārvērst darbu lauksaimniecībā par industriālā darba paveidu, paplašināt laukos tautas izglītības, kultūras, veselības aizsardzības, tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas, sadzīves pakalpojumu un komunālās saimniecības iestāžu tīklu, pārveidot ciemus un sādžas par labiekārtotiem ciematiem.

23. pants. Pamatojoties uz darba ražīguma celšanos, valsts nelokāmi realizē kursu uz darba samaksas līmeņa un darbaļaužu reālo ienākumu paaugstināšanu.

Lai pilnīgāk apmierinātu padomju cilvēku vajadzības, tiek izveidoti sabiedriskie patēriņa fondi. Valsts ar sabiedrisko organizāciju un darba kolektīvu plašu līdzdalību nodrošina šo fondu palielināšanos un taisnīgu sadali.

24. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā darbojas un attīstās veselības aizsardzības, sociālās nodrošināšanas, tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas, sadzīves pakalpojumu un komunālās saimniecības valsts sistēmas.

Valsts stimulē kooperatīvo un citu sabiedrisko organizāciju darbību visās iedzīvotāju apkalpošanas sfērās. Tā veicina masu fiziskās kultūras un sporta attīstību.

25. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā pastāv un tiek pilnveidota vienota tautas izglītības sistēma, kas nodrošina pilsoņu vispārīgo izglītošanu un profesionālo sagatavošanu, kalpo jaunatnes komunistiskajai audzināšanai, tās garīgajai un fiziskajai attīstībai, gatavo to darbam un sabiedriskajai darbībai.

26. pants. Atbilstoši sabiedrības vajadzībām valsts nodrošina plānveidīgu zinātnes attīstību un zinātnieku kadru sagatavošanu, organizē zinātnisko pētījumu rezultātu ieviešanu tautas saimniecībā un citās dzīves sfērās.

27. pants. Valsts rūpējas par garīgo vērtību aizsardzību, vairošanu un plašu izmantošanu padomju cilvēku tikumiskajai un estētiskajai audzināšanai, viņu kultūras līmeņa paaugstināšanai.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā tiek maksimāli stimulēta profesionālās mākslas un tautas dailrades attīstība.

4. nodaļa. ĀRPOLITIKA

28. pants. PSRS nelokāmi realizē ierīnisko miera politiku, cīnās par tautu drošības nostiprināšanu un plašu starptautisku sadarbību.

PSRS ārpolitika ir virzīta uz to, lai nodrošinātu labvēlīgus starptautiskos apstākļus komunisma uzcelšanai Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā, aizstāvētu Padomju Savienības valsts intereses, nostiprinātu pasaules sociālisma pozīcijas, atbalstītu tautu cīņu par nacionālo atbrīvošanos un sociālo progresu, novērstu agresīvus karus un panāktu vispārēju un pilnīgu atbrīvošanos un dažādas sociālas iekārtas valstu mierīgas līdzāspastāvēšanas principa konsekvētu realizēšanu.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā kara propaganda ir aizliegta.

29. pants. PSRS attiecības ar citām valstīm tiek veidotas, pamatojoties uz šādiem principiem: suverēno vienlīdzību; savstarpēju atteikšanos lietot varu vai varas draudus; robežu neaizskaramību; valstu teritoriālo integritāti; strīdu noregulēšanu mierīgiem līdzekļiem; neiejaukšanos iekšējās lietās; cilvēka tiesību un pamatbrīvību respektēšanu; tautu līdztiesību un tiesībām pašām lemt savu likteni; sadarbību starp valstīm; to saistību godprātīgu pildīšanu, kas izriet no vispāratzītajiem starptautisko tiesību principiem un normām, kā arī no PSRS noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem.

30. pants. PSRS kā pasaules sociālisma sistēmas un sociālistiskās sadraudzības sastāvdaļa uz sociālistiskā internacionālisma principa pamata attīsta un nostiprina draudzību un sadarbību ar sociālisma valstīm un biedrisku savstarpēju palīdzību, aktīvi piedalās ekonomiskajā integrācijā un starptautiskajā sociālistiskajā darba dalīšanā.

5. nodaļa. SOCIĀLISTISKĀS TĒVIJAS AIZSARDZĪBA

31. pants. Sociālistiskās Tēvijas aizsardzība ir viena no svarīgākajām valsts funkcijām un ir visas tautas lieta.

Sociālisma iekarojumu, padomju tautas mierīgā

darba, valsts suverenitātes un teritoriālās integritātes aizsardzības nolūkā izveidoti PSRS Bruņotie Spēki un noteikta vispārēja karaklausība.

PSRS Bruņoto Spēku pienākums pret tautu — droši aizsargāt sociālistisko Tēviju, būt pastāvīgā kaujas gatavībā, kas garantē tūlītēju pretsparu jebkuram agresoram.

32. pants. Valsts nodrošina PSRS drošību un aizsardzības spējas, apgādā PSRS Bruņotos Spēkus ar visu nepieciešamo.

Valsts orgānu, sabiedrisko organizāciju, amatpersonu un pilsoņu pienākumus valsts drošības nodrošināšanā un aizsardzības spēju nostiprināšanā nosaka PSRS likumdošana.

II. VALSTS UN PERSONA

6. nodaļa. PSRS PILSONĪBA. PILSONU LIDZTIESĪBA

33. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā noteikta vienota Savienības pilsonība. Ikviens savienotās republikas pilsonis ir PSRS pilsonis.

Padomju pilsonības iegūšanas un zaudēšanas pamatus un kārtību nosaka Likums par PSRS pilsonību.

PSRS pilsoņi ārzemēs ir Padomju valsts aizsardzībā un aizgādībā.

34. pants. PSRS pilsoņi ir vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, rases un nacionālās piederības, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīves vietas un citiem apstākļiem.

PSRS pilsoņu līdztiesība nodrošināta visās ekonomiskās, politiskās, sociālās un kultūras dzīves sfērās.

35. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā sievietei un vīrietim ir vienlīdzīgas tiesības.

So tiesību realizēšanu nodrošina, piešķirot sievietēm vienādas iespējas ar vīriešiem iegūt izglītību un profesionālo sagatavotību, strādāt darbu, saņemt atlīdzību par to un izvirzīties darbā, piedalīties sabiedriski politiskajā un kultūras darbībā, kā arī veicot speciālus pasākumus sieviešu darba un veselības aizsardzībai; radot apstākļus, kas ļauj sievietēm savienot darbu ar mātes pienākumiem; tiesiski aizsargājot, materiāli un morāli atbalstot mātes un bērna intereses, arī piešķirot apmaksātus atvaļinājumus un citus atvieglojumus grūtniecēm un mātēm, pakāpeniski saīsinot darba laiku sievietēm, kam ir mazgadīgi bērni.

36. pants. Dažādu rasu un nacionalitāšu PSRS pilsoņiem ir vienlīdzīgas tiesības.

So tiesību realizēšanu nodrošina visu PSRS nāciju un tautību vispusīgas attīstības un tuvināšanās politika, pilsoņu audzināšana padomju patriotisma un sociālistiskā internacionālisma garā, iespēja lietot dzimto valodu un citu PSRS tautu valodas.

Jebkādu tiešu vai netiešu pilsoņu tiesību ierobežošanu, tiešu vai netiešu priekšrocību noteikšanu pilsoņiem atkarībā no viņu rases un nacionālās piederības, kā arī jebkādu rases vai nacionālā pārkuma, naida vai nievāšanas sludināšanu soda saskaņā ar likumu.

37. pants. Ārvalstniekiem un bezpavalstniekiem Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā garantē likumā paredzētās tiesības un brīvības, arī tiesības griezties tiesā un citos valsts orgānos, lai aizstāvētu savas personiskās, mantiskās, ģimenes un citas tiesības.

Ārvalstniekiem un bezpavalstniekiem, kas atrodas PSRS teritorijā, jārespektē PSRS Konstitūcija un jāievēro padomju likumi.

38. pants. PSRS piešķir patvēruma tiesības ārvalstniekiem, ko vajā par darbaļaužu interešu un miera aizstāvēšanu, par piedalīšanos revolucionārajā kustībā un nacionālās atbrīvošanās kustībā, par progresīvu sabiedriski politisko, zinātnisko vai citu radošo darbību.

7. nodaļa. PSRS PILSONU PAMATTIESĪBAS, PAMATBRĪVĪBAS UN PAMATPIENĀKUMI

39. pants. PSRS pilsoņiem ir visas sociāli ekonomiskās, politiskās un personiskās tiesības un brīvības, ko pasludina un garantē PSRS Konstitūcija un padomju likumi. Sociālistiskā iekārta nodrošina pilsoņu tiesību un brīvību paplašināšanos, viņu dzīves apstākļu nepārtrauktu uzlabošanos atbilstoši sociāli ekonomiskās un kultūras attīstības programmu izpildei.

Pilsoņi nedrīkst izmantot savas tiesības un brīvības pretēji sabiedrības un valsts interesēm un citu pilsoņu tiesībām.

40. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības uz darbu — proti, tiesības dabūt garantētu darbu ar samaksu, kas atbilst darba daudzumam un labumam un nav mazāka par valsts noteikto minimumu, — ieskaitot tiesības izraudzīties profesiju, nodarbošanos un darbu atbilstoši

savam aicinājumam, spējām, profesionālajai sagatavotībai un izglītībai un ievērojot sabiedrības vajadzības.

Šīs tiesības nodrošina sociālistiskā saimniecības sistēma, ražotājspēku nemītīgā attīstība, bezmaksas profesionālā apmācība, darba kvalifikācijas celšana un apmācīšana jaunās specialitātēs, profesionālās orientācijas un darbā iekārtošanas sistēmu attīstība.

41. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības uz atpūtu.

Šīs tiesības tiek nodrošinātas, nosakot strādniekiem un kalpotājiem darba nedēļu, kas nepārsniedz 41 stundu, un saīsinātu darba dienu zināmām profesijām un ražotnēm, saīsinātu darba laiku naktīs; piešķirot ikgadējus apmaksātus atvaļinājumus un iknedēļas atpūtas dienas, kā arī paplašinot kultūrizglītības un veselības nostiprināšanas iestāžu tīklu, attīstot masu sportu, fizisko kultūru un tūrismu; radot labvēlīgas iespējas atpūtai dzīves vietā un citus apstākļus racionālai brīvā laika izmantošanai.

Kolhozieku darba laika un atpūtas ilgumu regulē kolhozi.

42. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības uz veselības aizsardzību.

Šīs tiesības tiek nodrošinātas, bez maksas sniedzot kvalificētu medicīnisko palīdzību valsts veselības aizsardzības iestādēs; paplašinot pilsoņu ārstniecības un veselības nostiprināšanas iestāžu tīklu; attīstot un pilnveidojot drošības tehniku un ražošanas sanitāriju; veicot plašus profilakses pasākumus; apkārtējās vides sanācijas pasākumus; īpaši rūpējoties par jaunās paaudzes veselību, arī aizliedzot bērnu darbu, kas nav saistīts ar mācībām un darbaudzināšanu; izvēršot zinātniskos pētījumus, lai novērstu un samazinātu saslimstību un nodrošinātu pilsoņu ilggadēju aktīvu mūžu.

43. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības uz materiālu nodrošinājumu vecumā, slimības gadījumā, pilnīga vai daļēja darba spēju zaudējuma, kā arī apgādnieka zaudējuma gadījumā.

Šīs tiesības tiek garantētas, izdarot strādnieku, kalpotāju un kolhozieku sociālo apdrošināšanu un izmaksājot pabalstus pārejošas darba nespējas gadījumā; maksājot no valsts un kolhozu līdzekļiem vecuma un invaliditātes pensijas, kā arī pensijas apgādnieka zau-

dējuma gadījumā; iekārtojot darbā pilsoņus, kas daļēji zaudējuši darba spējas; gādājot par gados veciem pilsoņiem un par invalīdiem; izmantojot citus sociālās nodrošināšanas veidus.

44. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības uz dzīvokli.

Šīs tiesības tiek nodrošinātas, attīstot un aizsargājot valsts un sabiedrisko dzīvokļu fondu, veicinot kooperatīvo un individuālo dzīvokļu celtniecību, sabiedrības uzraudzībā taisnīgi sadalot dzīvojamo platību, ko piešķir atbilstoši labiekārtotu dzīvokļu celtniecības programmas īstenošanai, kā arī nosakot zemu maksu par dzīvokli un komunālajiem pakalpojumiem. PSRS pilsoņiem jāsaudzē viņiem piešķirtais dzīvoklis.

45. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības uz izglītību.

Šīs tiesības tiek nodrošinātas, nosakot visu veidu bezmaksas izglītību, realizējot jaunatnes vispārējo obligāto vidējo izglītību, plaši attīstot profesionāli tehnisko, vidējo speciālo un augstāko izglītību, kas pamatojas uz mācību saikni ar dzīvi un ražošanu; attīstot neklātienēs un vakara izglītību; piešķirot valsts stipendijas un atvieglojumus skolu audzēkņiem un studentiem; bez maksas izsniedzot skolas mācību grāmatas; garantējot iespēju mācīties skolā dzimtajā valodā; radot apstākļus pašizglītībai.

46. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības izmantot kultūras sasniegumus.

Šīs tiesības tiek nodrošinātas, padarot visiem pieejamas savas zemes un pasaules kultūras vērtības, kas atrodas valsts un sabiedriskajos fondos; attīstot un vienmērīgi izvietojot kultūrizglītības iestādes PSRS teritorijā; attīstot televīziju un radio, grāmatu izdošanu un periodisko presi, kā arī bezmaksas bibliotēku tīklu; paplašinot kultūras sasniegumu apmaiņu ar ārvalstīm.

47. pants. PSRS pilsoņiem atbilstoši komunisma celtniecības mērķiem garantēta zinātniskās, tehniskās un mākslinieciskās jaunrades brīvība. To nodrošina, plaši izvēršot zinātniskos pētījumus, izgudrotāju un racionalizatoru darbību, attīstot literatūru un mākslu. Valsts rada tam nepieciešamos materiālos apstākļus, atbalsta brīvprātīgās biedrības un radošās savienības, organizē izgudrojumu un racionalizācijas priekšlikumu ieviešanu tautas saimniecībā un citās dzīves sfērās.

Autoru, izgudrotāju un racionalizatoru tiesības sargā valsts.

48. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības piedalīties valsts un sabiedrības lietu pārvaldīšanā, visas valsts un vietējās nozīmes likumu un lēmumu apspriešanā un pieņemšanā.

Šīs tiesības nodrošina iespēja vēlēt tautas deputātu Padomes un citus vēlētos valsts orgānus un tikt ievēlētiem tajos, piedalīties visas tautas apspriešanās un nobalsošanās, tautas kontrolē, valsts orgānu, sabiedrisko organizāciju un sabiedrības pašdarbīgo orgānu darbā, darba kolektīvu sapulcēs un sapulcēs dzīves vietā.

49. pants. Katram PSRS pilsonim ir tiesības iesniegt valsts orgāniem un sabiedriskajām organizācijām priekšlikumus par to darbības uzlabošanu, kritizēt trūkumus darbā.

Amatpersonām noteiktajos termiņos jāizskata pilsoņu priekšlikumi un iesniegumi, jāatbild uz tiem un jāveic nepieciešamie pasākumi.

Vajāšana par kritiku ir aizliegta. Personas, kas vajā par kritiku, tiek sauktas pie atbildības.

50. pants. Atbilstoši tautas interesēm un sociālistiskās iekārtas nostiprināšanas un attīstīšanas nolūkā PSRS pilsoņiem garantē vārda, preses, sapulču, mītiņu, ielas gājēju un demonstrāciju brīvību.

Šīs politiskās brīvības tiek nodrošinātas, nododot darbaļaudīm un to organizācijām sabiedriskās ēkas, ielas un laukumus, plaši izplatot informāciju, radot iespējas izmantot presi, televīziju un radio.

51. pants. Atbilstoši komunisma celtniecības mērķiem PSRS pilsoņiem ir tiesības apvienoties sabiedriskās organizācijās, kas veicina viņu politiskās aktivitātes un pašdarbības attīstību, viņu daudzveidīgo interešu apmierināšanu.

Sabiedriskajām organizācijām garantē apstākļus statutos noteikto uzdevumu sekmīgai izpildei.

52. pants. PSRS pilsoņiem tiek garantēta apziņas brīvība, proti, tiesības pievērsties jebkurai reliģijai vai nepievērsties nekādai, piekopt reliģiskus kultus vai propagandēt ateismu. Aizliegts celt naidu sakarā ar reliģiskajiem ticējumiem.

Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā baznīca ir atdalīta no valsts un skola — no baznīcas.

53. pants. Ģimene ir valsts aizsardzībā.

Laulība pamatojas uz sievietes un vīrieša brīvprātīgu vienošanos; laulātie ir pilnīgi līdztiesīgi ģimenes attiecībās.

Valsts rūpējas par ģimeni, izveidojot un attīstot plašu bērnu iestāžu tīklu, organizējot un pilnveidojot sadzīves pakalpojumu dienestu un sabiedrisko ēdināšanu, izmaksājot pabalstus sakarā ar bērna piedzimšanu, piešķirot pabalstus un atvieglojumus daudzbērnu ģimenēm, kā arī citāda veida pabalstus un palīdzību ģimenei.

54. pants. PSRS pilsoņiem ir garantēta personas neaizskaramība. Nevienam nevar apcietināt citādi kā uz tiesas lēmuma pamata vai ar prokurora sankciju.

55. pants. PSRS pilsoņiem ir garantēta dzīvokļa neaizskaramība. Nevienam nav tiesību bez likumīga pamata ieiet dzīvoklī pret tajā dzīvojošo personu gribu.

56. pants. Pilsoņu personisko dzīvi, korespondences, telefona sarunu un telegrāfisko ziņojumu noslēpumu sargā likums.

57. pants. Cienīt personu, aizsargāt pilsoņu tiesības un brīvības ir visu valsts orgānu, sabiedrisko organizāciju un amatpersonu pienākums.

PSRS pilsoņiem ir tiesības uz tiesas aizsardzību pret viņu goda un cieņas, dzīvības un veselības, personiskās brīvības un mantas apdraudējumiem.

58. pants. PSRS pilsoņiem ir tiesības pārsūdzēt amatpersonu, valsts un sabiedrisko orgānu rīcību. Sūdzības jāizskata likumā noteiktajā kārtībā un termiņos. Amatpersonu rīcību, ar kuru pārkāpts likums, pārsniegtas pilnvaras un aizskartas pilsoņu tiesības, likumā noteiktajā kārtībā var pārsūdzēt tiesā.

PSRS pilsoņiem ir tiesības saņemt atlīdzību par zaudējumiem, ko ar nelikumīgu rīcību nodarījušas valsts un sabiedriskās organizācijas, kā arī amatpersonas, izpildot dienesta pienākumus.

59. pants. Tiesību un brīvību realizēšana nav šķēršļa no pilsoņa pienākumu pildīšanas.

PSRS pilsonim jāievēro PSRS Konstitūcija un padomju likumi, jācieņš sociālistiskās kopdzīves noteikumi, godam jāattaisno cildenais PSRS pilsoņa vārds.

60. pants. Katra darba spējīga PSRS pilsoņa pienākums un goda lieta ir apzinīgs darbs viņa izraudzītajā sabiedriski derīgās darbības sfērā, darba disciplīnas ievērošana. Izvairīšanās no sabiedriski derīga darba nav savienojama ar sociālistiskās sabiedrības principiem.

61. pants. PSRS pilsonim jāsargā un jāstiprina sociālistiskais īpašums. PSRS pilsoņu pienākums ir cīnīties pret valsts un sabiedrības mantas izlaupīšanu un izšķērdēšanu, saudzēt tautas mantu.

Personas, kas apdraud sociālistisko īpašumu, sodāmas saskaņā ar likumu.

62. pants. PSRS pilsonim jāsargā Padomju valsts intereses, jāveicina tās varenības un autoritātes nostiprināšanās.

Sociālistiskās Tēvijas aizsardzība ir katra PSRS pilsoņa svēts pienākums.

Dzimtenes nodevība ir vismagākais noziegums pret tautu.

63. pants. Karadienests PSRS Bruņoto Spēku rindās ir padomju pilsoņu goda pienākums.

64. pants. Katra PSRS pilsoņa pienākums ir respektēt citu pilsoņu nacionālo pašcieņu, stiprināt daudznacionālās Padomju valsts nāciju un tautību draudzību.

65. pants. PSRS pilsonim jācienī citu personu tiesības un likumīgās intereses, jābūt nesamierināmam pret antisabiedrisku rīcību, visnotaļ jāveicina sabiedriskās kārtības sargāšana.

66. pants. PSRS pilsoņiem jā rūpējas par bērnu audzināšanu, jā gatavo viņi sabiedriski derīgam darbam, jā audzina par sociālistiskās sabiedrības cienīgiem locekļiem. Bērniem jā rūpējas par vecākiem un jā sniedz viņiem palīdzība.

67. pants. PSRS pilsoņiem jā saudzē daba, jā sargā tās bagātības.

68. pants. Rūpēties par vēstures pieminekļu un citu kultūras vērtību saglabāšanu ir PSRS pilsoņu pienākums.

69. pants. PSRS pilsoņa internacionāls pienākums ir veicināt draudzības un sadarbības attīstību ar citu zemju tautām, sekmēt vispārējā miera saglabāšanu un nostiprināšanu.

III. PSRS NACIONĀLI VALSTISKĀ IEKĀRTA

8. nodaļa. PSRS — SAVIENOTA VALSTS

70. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienība ir vienota savienota daudznacionāla valsts, kas nodibinājusies uz sociālistiskā federālisma principa pamata, nāciju brīvas pašnoteikšanās un līdztiesīgu Padomju Sociālistisko Republiku brīvprātīgas apvienošanās rezultātā.

PSRS ir padomju tautas valstiskās vienotības iemiesojums, tā saliedē visas nācijas un tautības kopīgai komunisma celtniecībai.

71. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā apvienojušās:

Krievijas Padomju Federatīvā Sociālistiskā Republika,

Ukrainas Padomju Sociālistiskā Republika,
Baltkrievijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Uzbekijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Kazahijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Gruzijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Azerbaidžānas Padomju Sociālistiskā Republika,
Lietuvas Padomju Sociālistiskā Republika,
Moldāvijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Kirgīzijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Tadžikijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Armēnijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Turkmēnijas Padomju Sociālistiskā Republika,
Igaunijas Padomju Sociālistiskā Republika.

V72. pants. Katrai savienotajai republikai saglabājas tiesības brīvi izstāties no PSRS.

73. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienība tās augstāko valsts varas un pārvaldes orgānu personā pārziņā:

1) jaunu republiku uzņemšanu PSRS sastāvā; savienoto republiku sastāvā ietilpstošu jaunu autonomo republiku un autonomo apgabalu nodibināšanas apstiprināšanu;

2) PSRS valsts robežas noteikšanu un savienoto republiku savstarpējo robežu grozījumu apstiprināšanu;

3) republikānisko un vietējo valsts varas un pārvaldes orgānu organizācijas un darbības vispārīgo principu noteikšanu;

4) likumdošanas regulējošās darbības vienotības nodrošināšanu visā PSRS teritorijā, PSRS un savienoto republiku likumdošanas pamatu noteikšanu;

5) vienotas sociāli ekonomiskās politikas realizēšanu, valsts ekonomikas vadīšanu; zinātnes un tehnikas progresu pamatvirzību un dabas resursu racionālas izmantošanas un aizsardzības vispārējo pasākumu noteikšanu; PSRS ekonomiskās un sociālās attīstības valsts plānu izstrādāšanu un apstiprināšanu, to izpildes pārskatu apstiprināšanu;

6) vienota PSRS valsts budžeta izstrādāšanu un apstiprināšanu, tā izpildes pārskata apstiprināšanu; vienotas naudas un kredīta sistēmas vadīšanu; PSRS valsts budžeta veidošanai iemaksājamo nodokļu un ieņēmumu noteikšanu; cenu un darba samaksas politikas noteikšanu;

7) Savienības pakļautības tautas saimniecības nozaru, apvienību un uzņēmumu vadīšanu; koprepublikāniskās pakļautības nozaru vispārējo vadīšanu;

8) kara un miera jautājumus, PSRS suverenitātes aizsargāšanu, valsts robežu un teritorijas sargāšanu, aizsardzības organizēšanu, PSRS Bruņoto Spēku vadīšanu;

9) valsts drošības nodrošināšanu;

10) PSRS pārstāvību starptautiskajās attiecībās; PSRS sakarus ar ārvalstīm un starptautiskajām organizācijām; vispārīgās kārtības noteikšanu savienoto republiku attiecībām ar ārvalstīm un starptautiskajām

organizācijām, šo attiecību koordinēšanu; ārējo tirdzniecību un cita veida ārējo ekonomisko darbību uz valsts monopola pamatiem;

11) kontroli pār PSRS Konstitūcijas ievērošanu un savienoto republiku konstitūciju atbilstību PSRS Konstitūcijai;

12) citu Vissavienības nozīmes jautājumu izlemšanu.

74. pants. PSRS likumiem ir vienāds spēks visu savienoto republiku teritorijā. Ja savienotās republikas likums nesaskan ar Vissavienības likumu, tad ir spēkā PSRS likums.

75. pants. Padomju Sociālistisko Republiku Savienības teritorija ir vienota un aptver savienoto republiku teritorijas.

PSRS suverenitāte attiecas uz visu tās teritoriju.

9. nodaļa. SAVIENOTĀ PADOMJU SOCIĀLISTISKĀ REPUBLIKA

76. pants. Savienotā republika ir suverēna padomju sociālistiska valsts, kas apvienojusies ar citām padomju republikām Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā.

Izņemot PSRS Konstitūcijas 73. pantā minētos jautājumus, savienotā republika patstāvīgi realizē valsts varu savā teritorijā.

Savienotajai republikai ir sava Konstitūcija, kura atbilst PSRS Konstitūcijai un kurā ievērotas republikas ipatnības.

77. pants. Savienotā republika piedalās PSRS pārziņā nodoto jautājumu izlemšanā PSRS Augstākajā Padomē, PSRS Augstākās Padomes Prezidijā, PSRS Valdībā un citos PSRS orgānos.

Savienotā republika nodrošina kompleksu ekonomisko un sociālo attīstību savā teritorijā, sekmē PSRS pilnvaru realizēšanu šajā teritorijā, īsteno PSRS augstāko valsts varas un pārvaldes orgānu lēmumus.

Jautājumus, kuri ir tās pārziņā, savienotā republika koordinē un kontrolē Savienības pakļautības uzņēmumu, iestāžu un organizāciju darbību.

78. pants. Savienotās republikas teritoriju nevar grozīt bez tās piekrišanas. Robežas starp savienotajām

republikām var grozīt pēc attiecīgo republiku savstarpējas vienošanās, kas jāapstiprina Padomju Sociālistisko Republiku Savienībai.

79. pants. Savienotā republika nosaka savu iedalījumu novados, apgabalos, apvidos un rajonos un izlemj citus administratīvi teritoriālās iekārtas jautājumus.

80. pants. Savienotajai republikai ir tiesības stāties attiecībās ar ārvalstīm, noslēgt ar tām līgumus un apmainīties ar diplomātiskajiem un konsulārajiem pārstāvjiem, piedalīties starptautisko organizāciju darbībā.

81. pants. Savienoto republiku suverēnās tiesības sargā Padomju Sociālistisko Republiku Savienība,

10. nodaļa. AUTONOMĀ PADOMJU SOCIĀLISTISKĀ REPUBLIKA

82. pants. Autonomā republika ietilpst savienotās republikas sastāvā.

Autonomā republika ārpus PSRS un savienotās republikas tiesību ietvariem patstāvīgi izlemj jautājumus, kas ir tās pārziņā.

Autonomajai republikai ir sava Konstitūcija, kura atbilst PSRS Konstitūcijai un savienotās republikas Konstitūcijai un kurā ievērotas autonomās republikas īpatnības.

83. pants. Autonomā republika piedalās PSRS un savienotās republikas pārziņā nodoto jautājumu izlemšanā attiecīgi ar PSRS un savienotās republikas augstāko valsts varas un pārvaldes orgānu starpniecību.

Autonomā republika nodrošina kompleksu ekonomisko un sociālo attīstību savā teritorijā, sekmē PSRS un savienotās republikas pilnvaru realizēšanu šajā teritorijā, īsteno PSRS un savienotās republikas augstāko valsts varas un pārvaldes orgānu lēmumus.

Jautājumos, kuri ir tās pārziņā, autonomā republika koordinē un kontrolē Savienības un republikāniskās (savienotās republikas) pakļautības uzņēmumu, iestāžu un organizāciju darbību.

84. pants. Autonomās republikas teritoriju nevar grozīt bez tās piekrišanas,

85. pants. Krievijas Padomju Federatīvajā Sociālistiskajā Republikā ietilpst Baškīrijas, Burjatijas, Daģestānas, Kabardas-Balkārijas, Kalmīkijas, Karēlijas, Komi, Mari, Mordovijas, Ziemeļosetijas, Tatārijas, Tuvas, Udmurtijas, Čečenijas-Ingušijas, Čuvašijas un Jakutijas Autonomās Padomju Sociālistiskās Republikas.

Uzbekijas Padomju Sociālistiskajā Republikā ietilpst Karakalpakijas Autonomā Padomju Sociālistiskā Republika.

Gruzijas Padomju Sociālistiskajā Republikā ietilpst Abhāzijas un Adžārijas Autonomās Padomju Sociālistiskās Republikas.

Azerbaidžānas Padomju Sociālistiskajā Republikā ietilpst Nahičevānas Autonomā Padomju Sociālistiskā Republika.

11. nodaļa. AUTONOMAIS APGABALS UN AUTONOMAIS APVIDUS

86. pants. Autonomais apgabals ietilpst savienotās republikas vai novada sastāvā. Likumu par autonomo apgabalu pieņem savienotās republikas Augstākā Padome pēc autonomā apgabala tautas deputātu Padomes iesnieguma.

87. pants. Krievijas Padomju Federatīvajā Sociālistiskajā Republikā ietilpst Adigejas, Kalnu Altaja, Ebreju, Karačajas-Čerkesijas un Hakasijas autonomie apgabali.

Gruzijas Padomju Sociālistiskajā Republikā ietilpst Dienvidosetijas autonomais apgabals.

Azerbaidžānas Padomju Sociālistiskajā Republikā ietilpst Kalnu Karabahas autonomais apgabals.

Tadžikijas Padomju Sociālistiskajā Republikā ietilpst Kalnu Badahšanas autonomais apgabals.

88. pants. Autonomais apvidus ietilpst novada vai apgabala sastāvā. Likumu par autonomajiem apvidiem pieņem savienotās republikas Augstākā Padome.

IV. TAUTAS DEPUTĀTU PADOMES UN TO IEVĒLĒŠANAS KĀRTĪBA

12. nodaļa. TAUTAS DEPUTĀTU PADOMJU SISTĒMA UN DARBĪBAS PRINCIPI

89. pants. Tautas deputātu Padomes — PSRS Augstākā Padome, savienoto republiku Augstākās Padomes, autonomo republiku Augstākās Padomes, novadu un apgabalu tautas deputātu Padomes, autonomo apgabalu un autonomo apvidu tautas deputātu Padomes, rajonu, pilsētu, pilsētu rajonu, ciematu un ciemu tautas deputātu Padomes — veido vienotu valsts varas orgānu sistēmu.

90. pants. PSRS Augstākās Padomes, savienoto republiku Augstāko Padomju un autonomo republiku Augstāko Padomju pilnvaru laiks ir pieci gadi.

Vietējo tautas deputātu Padomju pilnvaru laiks ir divarpus gadi.

Tautas deputātu Padomju vēlēšanas noteic ne vēlāk par diviem mēnešiem pirms attiecīgo Padomju pilnvaru laika izbeigšanās.

91. pants. Svarīgākos jautājumus, kas ir attiecīgi tautas deputātu Padomju pārziņā, izskata un izlemj Padomju sesijās.

Tautas deputātu Padomes ievēlē pastāvīgās komisijas, izveido izpildu un rīcības orgānus, kā arī citus tām pakļautos orgānus.

92. pants. Tautas deputātu Padomes izveido tautas kontroles orgānus, kas savieno valsts kontroli ar darbaļaužu sabiedrisko kontroli uzņēmumos, kolhozos, iestādēs un organizācijās.

Tautas kontroles orgāni kontrolē valsts plānu un uzdevumu izpildi; cīnās pret valsts disciplīnas pārkāpu-

miem, šauri lokālas un resoriskas pieejas izpausmēm, nesaimnieciskumu un izšķērdību, novilcināšanu un birokrātismu; sekmē valsts aparāta darba pilnveidošanu.

93. pants. Tautas deputātu Padomes tieši un ar to izveidoto orgānu starpniecību vada visas valsts, saimnieciskās, sociālās un kultūras celtniecības nozares, pieņem lēmumus, nodrošina to izpildi, kontrolē lēmumu realizēšanu.

94. pants. Tautas deputātu Padomju darbības pamatā ir kolektīva, brīva un lietišķa jautājumu apspriešana un izlemšana, atklātums, regulāri izpildu un rīcības orgānu un Padomju izveidoto citu orgānu pārskati Padomēm un iedzīvotājiem, plaša pilsoņu iesaistīšana Padomju darbā.

Tautas deputātu Padomes un to izveidotie orgāni sistemātiski informē iedzīvotājus par savu darbu un pieņemtajiem lēmumiem.

13. nodaļa. VĒLĒŠANU SISTĒMA

95. pants. Visās tautas deputātu Padomēs deputātus ievēlē uz vispārēju, vienlīdzīgu un tiešu vēlēšanu tiesību pamata, aizklāti balsojot.

96. pants. Deputātu vēlēšanas ir vispārējas: visiem PSRS pilsoņiem, kas sasnieguši 18 gadu vecumu, ir tiesības vēlēties un tikt ievēlētiem, izņemot personas, kas likumā noteiktajā kārtībā atzītas par garā slimām.

Par PSRS Augstākās Padomes deputātu var tikt ievēlēts PSRS pilsonis, kas sasniegjis 21 gada vecumu.

97. pants. Deputātu vēlēšanas ir vienlīdzīgas: katram vēlētajam ir viena balss; visi vēlētaji piedalās vēlēšanās uz vienlīdzīgiem pamatiem.

98. pants. Deputātu vēlēšanas ir tiešas: visu tautas deputātu Padomju deputātus pilsoņi ievēlē tieši.

99. pants. Balsošana deputātu vēlēšanās ir aizklāta: vēlētaļu gribas izpausmes kontrole netiek pieļauta.

100. pants. Tiesības izvirzīt deputātu kandidātus ir Padomju Savienības Komunistiskās partijas, arodbiedribu un Vissavienības Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes Savienības organizācijām, kooperatīvajām un citām

sabiedriskajām organizācijām un darba kolektīviem, kā arī karavīru sapulcēm karaspēka daļās.

PSRS pilsoņiem un sabiedriskajām organizācijām tiek garantētas iespējas brīvi un vispusīgi apspriest deputātu kandidātu politiskās, lietišķās un personiskās īpašības, kā arī tiesības agitēt sapulcēs, presē, televīzijas un radio raidījumos.

Izdevumus, kas saistīti ar tautas deputātu Padomju vēlēšanām, sedz valsts.

101. pants. Tautas deputātu Padomju deputātu vēlēšanas notiek pa vēlēšanu apgabaliem.

PSRS pilsonis parasti nevar tikt ievēlēts vairāk nekā divās tautas deputātu Padomēs.

Padomju vēlēšanu sarīkošanu nodrošina vēlēšanu komisijas, ko izveido no sabiedrisko organizāciju, darba kolektīvu un karaspēka daļās notikušo karavīru sapulču izvirzītajiem pārstāvjiem.

Tautas deputātu Padomju vēlēšanu kārtību nosaka PSRS, savienoto un autonomo republiku likumi.

102. pants. Vēlētāji dod norādījumus saviem deputātiem.

Attiecīgās tautas deputātu Padomes izskata vēlētāju norādījumus, ievēro tos, izstrādājot ekonomiskās un sociālās attīstības plānus un sastādot budžetu, organizē norādījumu izpildi un informē pilsoņus par to realizēšanu.

14. nodaļa. TAUTAS DEPUTĀTS

103. pants. Deputāti ir pilnvaroti tautas pārstāvji tautas deputātu Padomēs.

Piedalīdamies Padomju darbā, deputāti izlemj valsts, saimnieciskās, sociālās un kultūras celtniecības jautājumus, organizē Padomju lēmumu izpildi, kontrolē valsts orgānu, uzņēmumu, iestāžu un organizāciju darbu.

Savā darbībā deputāts pamatojas uz visas valsts interesēm, ievēro vēlēšanu apgabala iedzīvotāju prasības, cenšas panākt vēlētāju norādījumu izpildīšanu.

104. pants. Deputāts realizē savas pilnvaras, nepārtraucot ražošanas darbu vai dienestu.

Uz Padomes sesiju laiku, kā arī deputāta pilnvaru realizēšanai citos likumā paredzētajos gadījumos deputātu atbrīvo no ražošanas vai dienesta pienākumu pildīšanas, saglabājot vidējo izpeļņu pastāvīgā darba vietā.

105. pants. Deputātam ir tiesības iesniegt pieprasījumu attiecīgajiem valsts orgāniem un amatpersonām, kam jānodod atbilde uz pieprasījumu Padomes sesijā.

Deputātam ir tiesības jautājumos, kas saistīti ar deputāta darbību, griezties pie visiem valsts un sabiedriskajiem orgāniem, uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām un piedalīties viņa izvirzīto jautājumu izskatīšanā. Attiecīgo valsts un sabiedrisko orgānu, uzņēmumu, iestāžu un organizāciju vadītājiem nekavējoties jāpieņem deputāts un noteiktajos termiņos jāizskata viņa priekšlikumi.

106. pants. Deputātam nodrošina apstākļus viņa tiesību un pienākumu netraucētai un efektīvai realizēšanai.

Deputātu neaizskaramību, kā arī citas garantijas deputātu darbībai nosaka Likums par deputātu statusu un citi PSRS, savienoto republiku un autonomo republiku likumdošanas akti.

107. pants. Deputātam jāsniedz pārskats par savu darbu un Padomes darbu vēlētājiem, kā arī kolektīviem un sabiedriskajām organizācijām, kas viņu izvirzījuši par deputāta kandidātu.

Deputātu, kas nav attaisnojis vēlētāju uzticību, pēc vēlētāju vairākuma lēmuma var jebkurā laikā atsaukt likumā noteiktajā kārtībā.

V. PSRS AUGSTĀKIE VALSTS VARAS UN PĀRVALDES ORGĀNI

15. nodaļa. PSRS AUGSTĀKĀ PADOME

108. pants. PSRS augstākais valsts varas orgāns ir PSRS Augstākā Padome.

PSRS Augstākā Padome ir tiesīga izlemt visus jautājumus, kas ar šo Konstitūciju nodoti PSRS pārziņā.

PSRS Konstitūcijas pieņemšana un grozīšana; jaunu republiku uzņemšana PSRS sastāvā, jaunu autonomo republiku un autonomo apgabalu nodibināšanas apstiprināšana; PSRS ekonomiskās un sociālās attīstības valsts plānu un PSRS valsts budžeta, kā arī to izpildes pārskatu apstiprināšana; tai pakļauto PSRS orgānu nodibināšana ir vienīgi PSRS Augstākās Padomes kompetencē.

PSRS likumus pieņem PSRS Augstākā Padome vai arī ar visas tautas nobalsošanu (referendumu), ko rīko saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes lēmumu.

109. pants. PSRS Augstākā Padome sastāv no divām palātām: Savienības Padomes un Tautību Padomes.

PSRS Augstākās Padomes palātas ir līdztiesīgas.

110. pants. Savienības Padomē un Tautību Padomē ir vienāds deputātu skaits.

Savienības Padomi ievēlē pa vēlēšanu apgabaliem ar vienādu iedzīvotāju skaitu.

Tautību Padomi ievēlē pēc šādas normas: 32 deputātus no katras savienotās republikas, 11 deputātus no katras autonomās republikas, 5 deputātus no katra autonomā apgabala un 1 deputātu no katra autonomā apvidus.

Savienības Padome un Tautību Padome pēc to ievē-

lēto mandātu komisiju priekšlikuma pieņem lēmumu par deputātu pilnvaru atzīšanu, bet, ja pārkāpti vēlēšanu likumi, — par atsevišķu deputātu vēlēšanu atzīšanu par spēkā neesošām.

111. pants. Katra PSRS Augstākās Padomes palāta ievēlē palātas Priekšsēdētāju un četrus viņa vietniekus.

Savienības Padomes un Tautību Padomes priekšsēdētāji vada attiecīgo palātu sēdes un pārzina to iekšējo kārtību.

PSRS Augstākās Padomes palātu kopīgās sēdes pēc kārtas vada Savienības Padomes un Tautību Padomes priekšsēdētāji.

112. pants. PSRS Augstākās Padomes sesijas sasauc divas reizes gadā.

Ārkārtējās sesijas sasauc PSRS Augstākās Padomes Prezidijs pēc savas iniciatīvas, kā arī pēc savienotās republikas vai vismaz trešdaļas vienas palātas deputātu ierosinājuma.

PSRS Augstākās Padomes sesijā notiek atsevišķas un kopīgas palātu sēdes, kā arī palātu pastāvīgo komisiju vai PSRS Augstākās Padomes komisiju sēdes, ko rīko palātu sēžu starplaikā. Sesiju atklāj un slēdz atsevišķas vai kopīgas palātu sēdēs.

113. pants. Likumdošanas iniciatīvas tiesības PSRS Augstākajā Padomē pieder Savienības Padomei un Tautību Padomei, PSRS Augstākās Padomes Prezidijam, PSRS Ministru Padomei, savienotajām republikām to augstāko valsts varas orgānu personā, PSRS Augstākās Padomes komisijām un tās palātu pastāvīgajām komisijām, PSRS Augstākās Padomes deputātiem, PSRS Augstākajai Tiesai un PSRS Ģenerālprokuroram.

Likumdošanas iniciatīvas tiesības ir arī sabiedriskajām organizācijām to Vissavienības orgānu personā.

114. pants. Likumu projektus un citus jautājumus, kas iesniegti izskatīšanai PSRS Augstākajai Padomei, palātas apspriež atsevišķas vai kopīgas sēdēs. Ja nepieciešams, likuma projektu vai attiecīgo jautājumu var nodot iepriekšējai vai papildu izskatīšanai vienai vai vairākām komisijām.

PSRS likums ir pieņemts, ja katrā PSRS Augstākās Padomes palātā par to balsojis vairākums no palātas deputātu kopskaita. PSRS Augstākās Padomes lēmu-